

METODIKA NASTAVE

PRIPOVIJEDANJE u nastavi VJERONAUKE

REFIK ĆATIĆ

Pripovijedanje je u razvoju ljudske civilizacije imalo veliku važnost, jer se na taj način prenosila kultura i tradicija. Usmenim predajama, putem pripovijesti ljudi su prenosili svoja iskustva, doživljaje, fantazme. Indirektno je pripovijedanjem čovjek iznosio svoje strahove i nadanja, iskazivao smisao i besmisao života. Kroz vjerske pripovijesti na slikovit način se izgrađivala moralna svijest i pogled na život.

U odgojno-obrazovnoj strategiji pripovijedanje je jedan od oblika usmenog izlaganja koji se koristi kada se nastavni sadržaji ne mogu prenijeti na drugi način i kada su učenička predznanja o nastavnom sadržaju nedovoljna. Pripovijedati se mogu objektivni događaji, subjektivna doživljavanja i izmišljene fabule (priče, bajke, basne, anegdote). Kao odgojna strategija pripovijedanje je posebno pogodno za razvoj dječijih osjećanja. Pripovijedajući nastavnik se obilato služi različitim izražajnim efektima govora i time potiče učeničku fantaziju i maštu.

Peti Luumi kaže: "S pripovijedanjem se religijskoj pedagogiji pruža mogućnost da se ne ograničava samo na školski vjeronauk, nego da ima u vidu sva područja osobnosti učenika. Primjena ove mogućnosti pretpostavlja zalaganje svijuju koji se pouzdaju u snagu imaginacije i kreativnosti. Odlučujuće je, kao što kaže K. Schiling, da se cio čovjek osjeća pogođenim.

Upravo to želi polučiti narativno usmjereni vjeronauk." (Luum, P., *Möglichkeiten und Grenzen Erzählens*, u: *Wege zum Menschen*, 42. str. 290)

Nisu u pravu oni koji tvrde da pripovijest "uljuljava" učenike, da guši njihovu samostalnost i aktivnost. Nije opravdana ni primjedba koja kaže da pripovijedanje odvađa djecu od realnosti u svijet mašte i fantazije. Naprotiv, dobro organizirano i metodički osmišljeno pripovijedanje ima za cilj da budi kod djece radoznalost, širi spoznaju, razvija maštu, potiče pamćenje, usavršava govor, pobuđuje osjećanja i pokreće volju. Dakle, pripovijedanje ima prvenstveni cilj da učini nastavni proces zanimljivim i djeci prijemčivim. Pripovijedati ne treba biti svrha samom sebi, već jasno osmišljen postupak kojim se realizuju sljedeći zadaci u nastavi:

- stjecanje informacija o pojedinim vjerskim sadržajima (racionalna komponenta),
- usvajanje vjerskih, moralnih i etičkih vrijednosti (afektivna komponenta);
- kultivisanje i kontrola emocija i osjećanja (afektivna i racionalna komponenta);
- razvijanje interpersonalnih odnosa u skladu sa vjerskim i moralnim normama (konativna komponenta);
- usavršavanje govornih i izražajnih sposobnosti (izražajna komponenta).

Vrste pripovijedanja

U odnosu na sadržaj koji se pripovijeda, pripovijedanje može biti naučno-popularno i umjetničko.

Naučno-popularno pripovijedanje koristi se kada se na jednostavan i pristupačan način želi učenicima približiti sadržaj koji u sebi sadrži naučne činjenice, dok umjetničko pripovijedanje podrazumijeva suptilniju retoriku koja će zahvatiti prvenstveno emotivnu sferu ličnosti.

Neki teoretičari pripovijedanje dijele na epsko i lirsko. Epsko je pripovijedanje opširnije i detaljnije i zahvata više racionalnu sferu ličnosti. Lirsko pripovijedanje je kraće, kreativnije i više zahvata afektivnu komponentu ličnosti.

U islamskoj vjeronauci pripovijedanje možemo podijeliti na:

- a) pripovijedanje sadržaja koji na pristupačan način govore o Božijoj mudrosti metafizičko-materijalnog uređenja svijeta - razna naučna otkrića, pripovijedanje o udaljenim predjelima, pripovijedanje o ljudima i njihovim aktivnostima, pripovijedanje o flori i fauni;
- b) pripovijedanje o Božijim poslanicima i znamenitim ličnostima iz povijesti islama (biografsko pripovijedanje);
- c) pripovijedanje o događajima iz historije islama (historijsko pripovijedanje);
- c) pripovijedanje o aktualnim događajima koji afirmiraju vjerske, moralne i etičke vrijednosti;
- d) pripovijedanje o sadržajima koji potiču patriotizam i ljubav prema svome narodu.

Sadržaj pripovijedanja

Pripovijedanje svojim sadržajem i interpretacijom čini nastavni proces zanimljivim i dinamičnim. H. Meyer u tom smislu kaže: "U svojoj 23 - godišnjoj praksi još nikad nisam doživio da učenici prave smetnje dok nastavnik pripovijeda neku priču ili događaj" (Meyer H., *16 Lektionen zur Vorbereitungen auf das Allgerative Schulpraktikum*, Olden-burg 1992., str.66)

U odnosu na sadržaj pred pripovjedača se postavljaju sljedeći zahtjevi:

1. Sadržaj pripovijedanja treba biti tačan. Kada je u pitanju tačnost pripovijedanih sadržaja u islamskoj vjeronauci, misli se da nastavnik ne unosi vlastite konstrukcije, npr. kada pripovijeda o nekom od Allahovih poslanika, da ne izmišlja događaje u vezi s njim kako bi

pojačao emotivni doživljaj učenika. Doista, većeg hizmeta istine nema od istine!

2. Sadržaj pripovijedanja treba biti iz nastavnog programa. Ciljevi odgajanja i obrazovanja ne bi se mogli ostvariti ni sistematski realizirati kada bi svaki nastavnik, po vlastitom nahodjenju, uzimao teme za pripovijedanje.
3. Sadržaj pripovijedanja mora imati određenu sistematiku. Kada se bude govorilo o širenju islama, ne može se govoriti "zbrda zdola", nego pratiti hronologiju zbivanja.
4. Pripovijedati znači i odgajati, pa sadržaji pripovijedanja i načini oblikovanja sadržaja, moraju imati odgojni efekat.

Oblikovanje sadržaja pripovijedanja

Sadržaj se oblikuje preglednim pripovijedanjem. U toku samog izlaganja, mora postojati osnovna nit u pripovijedanju, a detaljima samo osvijetljavati glavni događaj. Mnogi pripovjedači imaju svojstvo da skrenu sa glavne teme i da nesvjesno prenaglašavaju sporedne događaje. Djeca nižeg uzrasta mogu upravo upamtiti te pojedinosti, koje nisu toliko bitne, a da glavnu misao ne shvate.

Sadržaj treba slikovito i dinamično pripovijedati. Iz ovog je razloga nužno poznavanje psihologije djeteta, kako dijete misli i predočava. Ne može se slikovito predočavati apstraktnim izlaganjem. Kad se obrađuje prvi princip islamskog vjerovanja: "Vjerovati, vo-ljeti i poštovati Allaha", obrada neće biti uspješna ako se iznose apstraktne teze, već je bolje nekim zgodnim primjerom ili hadisom to konkretizovati. Ako se pripovijeda priča iz islamske historije, treba ju lokalizovati: gdje i kada se zbila, karakterističnim detaljima odslikati glavne junake, npr. kako je Božiji poslanik Jusuf, a.s., bio lijep. Pripovijedanju se mora pričati sa aspekta dječijeg interesa. Oni ne mogu shvatiti historijske procese, ali mogu shvatiti konkretnu ličnost, njene interese i motive, o čemu treba pripovijedati. Konačno, kada je u pitanju oblikovanje sadržaja, ponekad se mogu veće cjeline razdijeliti, vodeći računa da se ne prekine nit pripovijedanja a ne izgubi mobilizacija dječije pažnje.

Kvalitetno govorno oblikovanje sadržaja pripovijedanja daje jasnoću, slikovitost, doživljajnost. Pri tom se treba voditi računa o sljedećim momentima:

- a) govoriti razumljivim i gramatički ispravnim govorom;
- b) govoriti kratkim i jasnim rečenicama;

- c) u pripovijedanju se služiti direktnim govorom;
- d) koristiti se izražajnim mogućnostima neverbalne komunikacije;
- e) dinamiziranje radnje upotrebom određenih glagolskih oblika;
- f) ne pripovijedati predugo da se učenici ne iscrpljuju i dosađuju;
- g) nepoznate pojmove treba djeci objasniti njima razumljivim jezikom.

Vlada dilema da li je bolje usmeno pripovijedati vjerski sadržaj ili ga pak čitati. I jedan i drugi oblik ima svojih prednosti i mana. Usmeno pripovijedanje je prirodniji oblik komunikacije u kojoj se mogu koristiti i neverbalni signali. Ono pruža veće mogućnosti kreacije i vizualizacije u razredu. S druge strane nisu svi nastavnici dobri pripovjedači pa se može desiti da pripovijest ne ostavi upečatljiv dojam na učenike. Čitanje pripovijesti je manje atraktivno, ali je sistematičnije. Pri tom nastavnik ne ostvaruje dovoljnu komunikaciju sa učenicima, što se može ostvariti povremenim pogledom učenika i slobodnom interpretacijom nekih dijelova sadržaja.

Bez obzira koju formu nastavnik koristi u pripovijedanju veoma je važna govorna dinamika i tempo. Tonska visina ili govorna dominantna mora pružati mogućnost niže i više modulacije glasa. Ako nastavnik pripovijeda previše visoko, odnosno previše glasno, onda su manje mogućnosti da povisi glas kada želi nešto istaći. Uz tu slabost preglasno pripovijedanje djeluje zamorno na učenike, a zamara i samog nastavnika.

Intonacija, ritam i boja glasa veoma su bitni za emocionalno naglašavanje važnih dijelova sadržaja. Npr. kada nastavnik u prvom razredu hoće djeci objasniti Džehennem, on mora svom govoru dati takvu intonaciju da oni osjete jezu i strah od džehennemskih patnji. Pretjerana i izvještačena intonacija može imati kontraefekat.

Dinamiku pripovijedanja određuju tempo i ritam govora. Tempo je brzina govora koja je uvjetovana nastavnim sadržajem i uzrastom učenika. Ritam govora se postiže odgovarajućom izmjenom kraćih i dužih pauza.

Osnovni principi pripovijedanja

H. Scharrelmann i F. Gansberg spominju ove principe pripovijedanja (kod Klafki, W. Erzahlen, u: Groothoff, H.H. - Stalman, M. Neues Pädagogisches Lexikon, Stuttgart - Berlin, 1971., str. 299.):

- a) "detaljiziraj" (naznačuj što jasnije karakteristične pojedinosti),
- b) "lokaliziraj" (neka se pripovijedani događaj zbiva na konkretno opisnim mjestima)
- c) "analogiziraj" (pripovijedaj o velikim povijesnim ličnostima u analogiji s pojedinim doživljajima i iskustvima učenika, njegovim jednostavnim i časnim svijetom),
- d) "dinamiziraj" (tumači tako povijesni događaj da on može biti poticajna snaga za rješavanje suvremenih problema),
- e) "moderniziraj" (približi daleki povijesni događaj upućujući na okolnosti njegova nastanka koje mogu biti slične suvremenim),
- f) "personificiraj" (po osobi sve što je moguće da dobije obličje osobe)

Navedeni principi pružaju raznolike mogućnosti u kazivanju vjerskih sadržaja i treba ih shvatiti kao smjernice, a konkretni sadržaj će određivati koji će od njih najviše aktivirati unutarnje mogućnosti učenika.

Pripovijedanje je jedna od najznačajnijih nastavnih metoda u nastavi vjeronauke, a dobro pripovijedati, kako je rekao nizozemski teolog Kornelius H. Miskotte, znači tako pripovijedati da sredina, početak i kraj svih stvari budu vidljivi izdaleka (Prema Steinwede, D. Erzahlen, u: Langer, W. *Handbuch der Bibelarbeit*, München 1987., str. 262.) **m**

Literatura:

1. Ćatić, R. Metodčki priručnik za nastavu vjeronauke, El-Kalem, Sarajevo, 1996.
2. Poljak, V., Didaktika, Školska knjiga, Zagreb, 1989.
3. Pranjić, M., Metodika vjeronaučne nastave, Katehetski salezujanski centar, Zagreb, 1997.
4. Kyriacou, C., Nastavna umijeća, Educa, Zagreb, 1991.